

Geri Gönderme Merkezlerindeki İşkence ve Kötü Muamele İddiaları Hakkında

1 Temmuz 2021

Yabancıların tutulduğu geri gönderme merkezlerinde işkence ve kötü muamele iddiaları ile ilgili derneğimiz ilgili makamlara soruşturma çağrısında bulunmuştur.

Geri gönderme merkezlerinde meydana gelen hadiseler üzerine derneğimizce harekete geçilerek TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne, İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığına, İzmir Valiliği İl İnsan Hakları Kuruluna, İzmir Valiliğine, Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumuna ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna talep ve önerilerimizi içeren yazılar gönderilmiştir.

Yapılan başvurular doğrultusunda başlatılacak olan tüm adli ve idari süreçlerin derneğimizce yakından takip edileceğini kamuoyuna saygılarımızla duyururuz.

Son yıllarda; suç teşkil etmeyen filleri ya da durumları nedeniyle yabancıların tutulduğu geri gönderme merkezleri, işkence ve kötü muamele iddiaları bakımından, suçluların tutulduğu cezaevlerinden daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Örneğin 2014 yılında Van Geri Gönderme Merkezi'nde bir yabancı'nın "yaşını yanlış söylediği" gerekçesiyle dövüldüğü ve bu nedenle beyin kanamasından hayatını kaybettiğine dair haberler basına yansımış, 2015 senesinde Erzurum ilindeki Aşkale Geri Gönderme Merkezi'nde Anayasa Mahkemesi'nce işkence yasağının ihlali olarak da değerlendirilen bir takım vakalar meydana gelmiştir. 2016 yılında İstanbul Kumkapı Geri Gönderme Merkezi'nde yangın çıkmış, yangının haksız gerekçelerle ve kötü koşullarda tutulduklarını düşünen yabancılar tarafından çıkartıldığı anlaşılmıştır. 2017 yılında Aydın Geri Gönderme Merkezi'nde gerçekleşen olaylar nedeniyle adli makamlarca soruşturma başlatılmış, sınır dışı edilmek istemeyen şahısların bir

odaya toplanarak işkence gördüğü yönündeki ifadeleri soruşturma dosyasına yansımıştır. 2018 yılında Gaziantep Oğuzeli Geri Gönderme Merkezi'nde intihar vakaları yaşandığı, 2019 yılında İzmir ilinin Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde açlık grevleri yapıldığı, 2020 yılında Tuzla Geri Gönderme Merkezinde 16 kişinin intihar girişiminde bulunduğu, benzer şekilde 2021 yılı içerisinde de Kayseri Geri Gönderme Merkezi'nde üç yabancı'nın intihar girişiminde bulunduğu ve birisinin hayatını kaybettiği yönündeki haberler de bir süre gündemi meşgul etmiştir.

Kayseri Geri Gönderme Merkezi'nde gerçekleşen intihar vakasıyla ilgili derneğimiz tarafından yapılan açıklamada idari gözetim uygulamasının hassasiyetine vurgu yapılarak ilgili idareler ve yargı birimlerine birtakım tavsiyelerde bulunulmuş, bu tavsiyelere uyulmaması halinde bu merkezlerde tutulan yabancıların içerisinde buldukları psikolojik durum nedeniyle meşru olmayan yollara başvurabilecekleri, yangın çıkartma ve intihar etme gibi girişimlerde bulunabileceği ifade edilmiştir. (Bkz: <https://umhd.org.tr//page/kayseri-39-deki-geri-gonderme-merkezi-39-nde-yasanan-intihar-olaylari-hakkinda-bildiri/553>)

Nitekim 13 Mayıs 2021 tarihinde, Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde idari gözetim altında tutulan bazı yabancıların darp edildikleri iddiası üzerine adli makamlarca soruşturma başlatılmış, bu soruşturma kapsamında alınan raporlarda şahısların darp edildiği tevsik edilmiş, mağdurlar tarafından geri gönderme merkezinde yaygın kötü muameleden yakınılmıştır. İdari kurumlarımız tarafından olayın faileri hakkında işlem yapılması yerine müdahalelerin meşruiyetinin savunulması merkezde başkaca problemlerin gerçekleşmesine sebebiyet vermiş ve nihayetinde 23 Haziran 2021 tarihinde merkezde tutulan yabancılar tarafından çıkartıldığı iddia edilen yangında 21 yaşındaki bir yabancı hayatını kaybetmiştir.

Olayın yaşandığı gün İzmir Valiliği tarafından yapılan resmî açıklamada ise yangının geri gönderme merkezinde bulunan yabancılar tarafından çıkartılmış olabileceğine ilişkin ibareler kullanılmış, merkezde bulunan yabancılardan ziyade merkez çalışanlarının yaşanan bu olay neticesinde mağdur oldukları ifade edilmiştir. Bununla birlikte Valilikçe yabancıların canlarını tehlikeye atmak pahasına yangın çıkartmasına sebebiyet veren olguların ne olduğuna, daha önceki kötü muamele iddiaları nedeniyle oluşan ortamın yangın üzerinde etkisi bulunup bulunmadığına, psikolojik problemleri olduğu anlaşılan müteveffaya daha önce psikolojik destek verilip verilmediğine, güvenlik görevlilerinin dumandan etkilenmeleri sebebiyle hastaneye kaldırılmasına rağmen geri gönderme merkezinde idari gözetim altında tutulan yabancıların dumandan etkilenip etkilenmediğine

ve bu doğrultuda hastaneye kaldırılıp kaldırılmadığına ilişkin herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Ayrıca basın açıklamasında, yangında hayatını kaybeden yabancının uyuşturucu madde bulundurma ve resmi belge düzenlenmesinde yalan beyan suçlarından daha önce hakkında işlem yapıldığı yönünde olay bakımından önemi olmayan ifadelere yer verilmesi olayın idari yönden tüm boyutlarıyla hakkaniyetli olarak soruşturulup soruşturulmayacağı yönünde kaygıların doğmasına sebebiyet vermiştir.

Derneğimizce, yaşanan bu yangın hadisesinin yıllardır süregelen iddialarla birlikte okunması ve geri gönderme merkezlerindeki uygulamaların söz konusu olaylardaki etkilerinin irdelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira geri gönderme merkezlerinde tutulan yabancıların (sınır dışı edilme veya serbest bırakılma nedeniyle) sürekli değişmesine rağmen elim hadiselerin benzer şekillerde mütemadiyen vuku bulması, olayların geri gönderme merkezlerinde normal karşılanan yaygın uygulamalardan ya da görevli personellerin davranışlarından kaynaklı olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir.

Tüzüğümüzde belirlenen amaçlarımız doğrultusunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle ülkelerinde barınamayan ya da yaygın şiddet olayları veya doğal afetler nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişilerin işkenceye, insanlık dışı veya onur kırıcı muamelelere maruz kalmamaları adına devletlerin gerek pozitif gerekse negatif yükümlülüklerini yerine getirmesine yardımcı olmayı gaye edinen derneğimizce, 23 Haziran 2021 tarihinde Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde gerçekleşen yangın olayının 13 Mayıs 2021 tarihinde aynı merkezde gerçekleşen ve Karşıyaka Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2021/8478 sayılı dosyasıyla adli yönden soruşturulan kötü muamele olayı ve daha önce gerçekleştiği iddia edilen darp, hakaret, zorlama, kötü muamele eylemleri ve yine var olduğu iddia edilen baskı ortamı nedeniyle gerçekleşmiş olabileceği hususunda ciddi kuşkular bulundurması nedeniyle harekete geçilmiş ve yıllardır süregelen işkence ve kötü muamele iddiaları ile intihar vakalarının sebeplerinin araştırılarak tespit edilen hususlarla ilgili talep ve önerilerimiz ilgili kurum ve kuruluşlara iletilmiştir.

Bu kapsamda Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne, İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığına, İzmir Valiliği İl İnsan Hakları Kuruluna, İzmir Valiliğine, Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumuna talep ve önerilerimizi içeren yazılar gönderilmiştir.

• İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne gönderilen 28.06.2021 tarihli ve 2021-18 sayılı yazımızda, ilgili mevzuat kapsamında belirtilen hadiseler hakkında inceleme ve araştırma yapmak üzere derneğimizi temsilen dilekçede adı geçen yönetim kurulu üyelerimize, hukuk müşavirlerimize ve personelimize İzmir, Aydın, Muğla, Çatalca, Silivri ve Tuzla Geri Gönderme Merkezlerini ziyaret izni verilmesi talep edilmiştir. Gerekli izinlerin verilmesi halinde yıllardır süregelen işkence ve kötü muamele iddiaları ile intihar vakalarına ilişkin derneğimizce yerinde inceleme ve araştırma yapılacaktır.

• 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 59 uncu maddesinin ikinci fıkrası uyarınca da geri gönderme merkezlerine göç alanında uzmanlığı bulunan ilgili sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin ziyareti mümkün olmasına rağmen bugüne değin bu yönde bilinen herhangi bir örneğin olmaması Geri Gönderme Merkezleri'nde işkence, kötü muamele ve onur kırıcı davranışların gerçekleştiği yönündeki algıyı daha da kuvvetlendirmektedir. Bu sebeple başta İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi olmak üzere ülke genelindeki tüm geri gönderme merkezlerinin alanında uzman sivil toplum kuruluşlarının denetimine açılması ve merkezlerdeki durumların bağımsız ve tarafsız kuruluşlarca gözlemlenmesi söz konusu iddiaların gerçekliği/yanlılığı hakkında kamu vicdanını rahatlatacak sonuçların elde edilmesi adına büyük önem arz etmektedir.

• Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne gönderilen 28.06.2021 tarihli ve 2021-17 sayılı bir başka yazımızda ise geri gönderme merkezlerine alınan yabancıların telefonlarına el koyulması işleminin Anayasa'da koruma altına alınan mülkiyet hakkına yönelik bir kısıtlama olduğu, bu kısıtlamanın ancak kanunda düzenlenmesi halinde hukuki olacağı, bu kısıtlamaya yönelik mevzuatta herhangi bir hükme rastlanılmadığı, kısıtlamanın hukuka aykırı olduğu, ayrıca 1136 sayılı avukatlık kanunu gereği kamu kurum ve kuruluşlarının avukatlara görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak yükümlülüğünde olduğunu, avukatın mesleki faaliyetlerini yürütmedeki en önemli ekipmanları olan cep telefonu ve bilgisayarlarının kuruma alınmamasının kanuna aykırı olduğu belirtilerek geri gönderme merkezlerinde uygulanan cep telefonu ve elektronik eşya kısıtlamalarının hukuki dayanağının bildirilmesi ve kısıtlamanın kaldırılması talep edilmiştir. Bilindiği üzere günümüzde elektronik cihazlar sayesinde suç teşkil eden birçok eylemin faili tespit edilmekte, bu veriler adli makamlarca

maddi gerçeğe ulaşabilmek amacıyla delil kabul edilmektedir. Geri Gönderme Merkezlerinde elektronik cihaz kısıtlamasının sonlanması halinde işkence ve kötü muamele riskinin de asgari düzeye ineceği tartışmasızdır.

- Hakimler ve Savcılar Kuruluna gönderilen 28.06.2021 tarihli ve 2021-16 sayılı yazımızda; sınır dışı kararı iptal edilerek haklılığı ortaya konan bir çok yabancının bu süreç içerisinde tek bir sulh ceza hakimi tarafından verilen ve denetime açık olmayan kararlar nedeniyle aylarca özgürlüğünden mahrum kalabildiği, uzun idari gözetim sürelerinin ise idare üzerinde külfet olmanın dışında yabancılar için de telafisi güç zararlara sebebiyet verdiği, yalnızca bir hakim tarafından idari gözetim itirazlarının incelenmesinin çoğu zaman o şehirde hatalı uygulamanın yerleşmesine sebebiyet verdiği ifade edilerek idari gözetim kararlarına karşı yapılan itirazları sonuçlandırmak üzere, bir yerde birden fazla sulh ceza hakimliğinin bulunması halinde başvuruya 2. Sulh Ceza Hakimliği'nin bakmasına yönelik Hakimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesi 26/11/2015 tarih ve 1860 numaralı kararının kaldırılması talep edilmiştir.

- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna gönderilen 28.06.2021 tarihli ve 2021-22 sayılı yazımızda, Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde gerçekleştiği iddia olunan hadiselerle ilgili gerekli araştırmaların yapılması ile 6458 sayılı kanunun idari gözetim itirazı ile ilgili hükümlerinin insan haklarına uygunluk bakımından değerlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılması ve her iki çalışma neticesinde tespit edilen hususların ilgili mercilere iletilmesi talep edilmiştir.

- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna gönderilen 28.06.2021 tarihli ve 2021-23 sayılı yazımızda, Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde gerçekleştiği iddia olunan hadiselerle ilgili gerekli araştırmaların ve incelemelerin yapılması ve tespit edilen hak ihlallerinin giderilmesi yönündeki tavsiyelerin ilgili idarelere bildirilmesi talep edilmiştir.

- İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığına gönderilen 28.06.2021 tarihli ve 2021-19 sayılı yazımızda, Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde gerçekleştiği iddia olunan hadiselerle ilgili gerekli araştırmaların ve incelemelerin yapılması ve tespit edilen hak ihlallerinin giderilmesi yönündeki tavsiyelerin ilgili birim veya bağlı kuruluşa iletilmesi talep edilmiştir.

• İzmir İl İnsan Hakları Kuruluna gönderilen 28.06.2021 tarihli ve 2021-20 sayılı yazımızda, kötü muamele iddialarıyla gündeme gelen İzmir Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde işkence yasağına aykırı tutum ve davranışların bulunup bulunmadığı hususunda inceleme yapılması, düzenli izlemeye bulunulması, gerekli alt yapı kurularak Harmandalı Geri Gönderme Merkezinde tutulan yabancılara elektronik iletişim aletleriyle kötü muameleleri ihbar imkanı sağlanması talep edilmiştir.

• İzmir Valiliğine gönderilen 28.06.2021 tarihli ve 2021-21 sayılı yazımızda ise; 13 Mayıs 2021 tarihinde Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde gerçekleşen ve Karşıyaka Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2021/8478 sayılı dosyasıyla adli yönden soruşturulan kötü muamele olayı ile ilgili;

- » İdari soruşturma başlatılıp başlatılmadığı, başlatıldı ise soruşturmanın hangi aşamada olduğu,
- » Olayının sorumlularının tespit edilip edilmediği,
- » Herhangi bir kamu görevlisi hakkında disiplin soruşturması başlatılıp başlatılmadığı, başlatıldı ise kaç kişi hakkında işlem yapıldığı,
- » Herhangi bir devlet memurunun görevden uzaklaştırılıp uzaklaştırılmadığı, uzaklaştırıldı ise kaç kişi hakkında işlem yapıldığı,
- » Herhangi bir sözleşmeli personelin sözleşmesinin feshedilip edilmediği, edildi ise kaç kişi hakkında işlem yapıldığı,
- » Benzer durumların gerçekleşmemesi adına hangi önlemlerin alındığı

23 Haziran 2021 tarihinde Harmandalı Geri Gönderme Merkezi'nde gerçekleşen yangın olayı ile ilgili;

- » İdari soruşturma başlatılıp başlatılmadığı, başlatıldı ise soruşturmanın hangi aşamada olduğu,
- » Yangının kim tarafından çıkartıldığına tespit edilip edilmediği,
- » İşkence ve kötü muamele iddialarının yangın çıkartılmasına etki edip etmediği konusunda araştırma yapılıp yapılmadığı,
- » Valiliğinizce intihara meyilli olduğunu değerlendirilen ve yangında vefat eden kişiye kurum tarafından daha önce psikolojik destek verilip verilmediği,
- » Yangında vefat eden kişinin ne zamandan beri idari gözetim altında tutulduğu,

- » İki güvenlik görevlisi dışında merkezde tutulan yabancılardan kaç tanesini dumandan etkilendiği gerekçesiyle hastaneye kaldırılarak tedavi altına alındığı,
- » Yangının çıkartıldığı 5'inci katın belli bir kapsamda haklarında işlem yapılan yabancılara tahsis edilip edilmediği,
- » Vefat eden yabancı ile aynı koğuştaki kalan yabancılardan halen idari gözetim altında tutulup tutulmadıkları,
- » Herhangi bir kamu görevlisi hakkında disiplin soruşturması başlatılıp başlatılmadığı, başlatıldı ise kaç kişi hakkında işlem yapıldığı,
- » Herhangi bir devlet memurunun görevden uzaklaştırılıp uzaklaştırılmadığı, uzaklaştırıldı ise kaç kişi hakkında işlem yapıldığı,
- » Herhangi bir sözleşmeli personelin sözleşmesinin feshedilip edilmediği, edildi ise kaç kişi hakkında işlem yapıldığı,
- » Benzer durumların gerçekleşmemesi adına hangi önlemlerin alındığı,

hususlarında 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanununun 5'inci maddesi uyarınca Derneğimize bilgi verilmesi, her iki olayla ilgisi olabileceği değerlendirilen kamu görevlilerinin derhal görevden uzaklaştırılması ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun ilgili hükümleri uyarınca sorumlulara eylemlerine uygun disiplin cezası verilmesi talep edilmiştir.

Söz konusu yazılarımız resmi web sitemiz olan <https://www.umhd.org.tr> adresinde ve "multecihakder" isimli sosyal paylaşım hesaplarımızda yayınlanmış olup başvuru akıbetleri ile ilgili yine bu mecralarda kamuoyu ile bilgi paylaşımında bulunulacaktır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde düzenlenen "İşkence ve Kötü Muamele Yasağı" ile 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde tanımlanan "Geri Göndermeme" (Non-refoulement) ilkesinin aktif olarak uygulanması amacıyla sınır dışı ve idari gözetim uygulamaları ile geri gönderme merkezlerinde yaşanan hadiseleri yakından izleyen ve bu uygulamalar hakkında başvuru üzerine veya re'sen araştırmalar yapan derneğimiz ulusal makamlara gönderdiği talep ve önerilerini içerir yazılara olumlu cevap verilmemesi durumunda başta BM İşkenceye Karşı Komite ve Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi olmak üzere uluslararası mekanizmalara da başvuruda bulunacaktır.

Derneğimizce talep ve önerilerimizi içeren yazıların gönderildiği ve yukarıda isimleri zikredilen kamu kurum ve kuruluşlarının, yaşanan bu olayları görevleri kapsamında titizlikle incelemeli, bu olaylara ilişkin eylem planları hazırlamalı ve benzer olayların tekrar yaşanmaması adına eylem planlarını bir an önce hayata geçirmelidirler.

Ayrıca geri gönderme merkezlerinde yaşandığı iddia edilen işkence, kötü muamele ve onur kırıcı davranışlar hakkında başlatılan adli süreçlere dahil olacağımızı, görülmekte olan davalara katılma talebinde bulunarak yargı mercilerinin maddi gerçeğe ulaşması amacıyla yargılamaları takip edeceğimizi bildiririz.

Bu vesile ile, tüzüğümüzde belirtilen hedef kitemize yönelik ayrımcılığın, nefret söyleminin, işkencenin, kötü muamelenin ve onur kırıcı davranışların önlenmesine ve bu fiillerin idari ve yargısal yollarla denetlenerek faillerine gerekli yaptırımların uygulanmasına yönelik her türlü mücadeleyi vermeye devam edeceğimizi kamuoyuna saygı ile duyuruyoruz.